

N:o 24.

Ank. till Riksd. kansli den 16 maj 1904, kl. 11 f. m.

*Första Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 10,
i anledning af väckt motion om skrifvelse till Konungen
angående ändring af § 21 läroverksstadgan.*

I en inom Andra Kammaran af herr *K. Starbäck* väckt motion, n:o 224, har föreslagits, »att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att i skolstadgan bestämmelsen om skolungdomens gudstjänster finge följande lydelse: »Rektor må i samråd med läroverksstadens prästerskap minst en gång i månaden å lämpligt rum anordna skolgudstjänst med frivilliga besök af läroverkets ungdom.»

Sedan Andra Kammarens första tillfälliga utskott, till hvilket motionen hänvisats, i afgifvet utlåtande hemställt, att motionen icke skulle till någon Andra Kammarens åtgärd föranleda, har nämnda kammare med bifall till en af herrar *A. Sterner, A. F. Burman, M. Sundström* och *L. G. Broomé* afgifven vid betänkandet fogad reservation för sin del beslutat, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes införa den förändring i läroverksstadgan, att bestämmelsen om skolungdomens gudstjänster finge följande lydelse:

»Rektor och läroverkskollegium anordne i samråd med läroverksstadens prästerskap skolgudstjänst för läroverkets ungdom minst en gång i månaden; dock äge rektor, efter pröfning af omständigheterna, meddela lärjunge tillåtelse att vara från gudstjänst frånvarande.»

Efter det nämnda beslut delgifvits Första Kammarerna, har Första Kammarerna hänvisat ärendet till sitt tillfälliga utskott n:o 2.

Motionären öfvermålar i motiveringen till ifrågavarande motion, att Kungl. Maj:t på underdånig ansökan af Luleå högre allmänna läroverks kollegium om »dispens från tillämpandet af § 21 i skolstadgan samt rätt att i stället minst en gång i månaden anordna skolgudstjänster i stadens kyrka med frivilliga besök af skolungdomen» genom nådig resolution den 19 september 1902 på det sätt bifallit berörda anhållan, att befrielse från § 21 försöksvis medgifvits från och med läsåret 1902—1903 tills vidare »under villkor dock, att i Luleå stads kyrka minst en gång i månaden under den tid undervisningen vid läroverket pågår hållas särskilda skolgudstjänster, afsedda för frivilligt deltagande från lärjungarnes sidan».

I sammanhang härmed erinrar dock motionären därom, att Kungl. Maj:t sedermera afslagit liknande af läroverkskollegierna vid Umeå, Hernösand och Malmö högre allmänna läroverk gjorda framställningar, trots tillstyrkande utlåtanden af bland andra kyrkoherden i Umeå T. N. Svartengren, »när den af Kungl. Maj:t tillsatta läroverkskommittén i sitt den 8 december 1902 afgifna betänkande, öfver hvilket utlåtande infordrats från vederbörande myndigheter, föreslagit ändring af berörda § 21 i läroverksstadgan samt frågan härom är på Kungl. Maj:ts pröfning beroende». Efter att hafva öfvermålat, hurusom Hernösands domkapitel i afgifvet yttrande förklarar sig icke hafva något emot »en till och med rätt betydande inskränkning af antalet obligatoriska gudstjänstbesök för skolungdomen», anför motionären vidare följande:

»Den nu gällande § 21 af läroverksstadgan är af följande lydelse: »Lärjungarne beviste, under tillsyn af en eller flera lärare, hvarje sönd- och högtidsdag högmässogudstjänsten enligt rektors af eforus godkända bestämmande; dock äge rektor efter pröfning af omständigheterna meddela lärjunge tillåtelse att vara från gudstjänst frånvarande.» Läroverkskommittén har i sitt betänkande föreslagit följande ändring: »Lärjungarne beviste, under tillsyn af en eller flera lärare, högmässogudstjänsten så ofta och i den ordning eforus på rektors förslag bestämmer; dock äge rektor — — —»

Visserligen tyckes denna ändring vid första påseendet tillförsäkra något större mått af frihet; någon garanti för minskad tvångsgudstjänst gifver den dock ej, då eforus blir den bestämmande, och såväl den af kyrkoherde Svartengren som af Hernösands domkapitel uttalade uppfattningen väl ännu är att räkna till undantagen. Tvärtom finnes all sanno-

likhet för att eforus i hvarje särskildt fall, inhämtande prästerskapets mening, vid sitt besluts fattande skall följa denna, äfven om den afviker från rektors och läroverkskollegiets. Och den föreslagna ändringen hindrar ej, att i somliga städer skolungdomen kan komma att tvingas att bevista hvarje högmässogudstjänst, en möjlighet som ej alls synes utesluten, då det, enligt hvad motionären har sig bekant, till och med händt, att prästerskapet framställt den önskan om icke fördrän, att skolungdomen skall kvarstanna i kyrkan äfven under pågående nattvardsgång och till dennas slut. Ett sådant förhållande synes åtminstone motionären vara alldeles bestämmande för att i skolstadgan en klar formulering i föreliggande fråga må inrymmas. En praktisk invändning mot den af Luleå läroverkskollegium föreslagna anordningen skulle kunna stödja sig på svårigheten att finna präster villiga till det extra arbete, som särskilda skolgudstjänster komma att kräva. Skulle denna svårighet verkligen i något fall visa sig öfvervinnelig, kunde ju gudstjänsten anordnas på sätt, som af kyrkoherden Svartengren i ofvan citerade utlåtande föreslås.

Om jag sålunda sammanfattar de skäl, som tala för en inskränkning af skolungdomens obligatoriska gudstjänster, synas mig dessa vara följande: söndagsfirandet lider af tvång; det bör vara lika för all skolungdom, såväl folkskolans som elementarläroverkens, såväl den manliga som kvinnliga; det är svårt att inse, att lokala förhållanden må kunna inverka, så att å somliga orter fullständig eller större frihet råder mot annorstädes; predikan är ej lämpad för skolungdomen, allra minst för de lägsta klasserna, och högmässogudstjänsten för lång. Till dessa i och för sig talande skäl kommer ännu ett. I föreliggande kungl. proposition i läroverksfrågan har en förlängning af läsåret till 38 veckor föreslagits. Ehuru väl, om detta förslag kommer att fastställas, samtidigt en utsträckning af loftiderna i olika klasser torde komma att äga rum, är särskildt mot slutet af läsåret faran för öfveransträngning för handen, och hvilken betydelse verkliga frisdagar under sådana omständigheter komma att äga, ligger i öppen dag.»

Andra Kammarens utskotts yttrande i ämnet är i hufvudsakliga delar af följande lydelse:

»Utskottet vill ej bestrida, att söndagsfirandet närmast bör vara en hemmets angelägenhet. Det ligger ej heller tvifvel, att från hemmen får förväntas varmt intresse, att deras söner må på bästa sätt använda sin hvilodag. Men hemmen äro härvid ofta vanmäktiga och detta äfven af

den anledning, att de äro fjärran belägna från läroverksstaden. Erfarenheten ådagalägger, att här behöfs fortfarande godt stöd från läroverkens sida och detta enligt den grundsats, som fått uttryck i läroverksstadgans 51 §: »Rektors och lärares uppsikt öfver lärjunges skick och uppförande utom lärorummet vare noggrannare, i den mån lärjungen under vistelsen vid läroverket saknar nödig vård och tillsyn af föräldrar eller målsmän.» Utskottet kan alltså ej följa motionären i den mån hans hemställan skulle afse någon afskrifning af läroverkens nuvarande skyldighet att inom helgdagsbudets tillämpning samverka med hemmen för omsorgen om den studerande ungdomens andliga vård, utan håller fastmer före, att här är en sådan vård af särskild betydelse äfven af den anledning, att man från denna ungdom har att förvänta de män, hvilka till allmänhetens bästa skola intaga de mera inflytelserika och tongifvande platserna i både det borgerliga och kyrkliga samhället.

Då motionären vidare hemställer, att beträffande skolungdomen dess gudstjänstbesök må helt öfverflyttas till *frivillighetens* grund, och detta äfven om det skulle vara fråga om särskildt anordnade skolgudstjänster, kan utskottet ej heller här förorda hans hemställan. Såsom det visserligen vore önskligt, att den studerande ungdomen vore så beskaffad, att man med odeladt förtroende kunde ställa hela dess uppfostran på frivillighetens grund, så vore det vid nu afhandlade fråga naturligtvis också bäst, om man för gudstjänstbesöken kunde uteslutande få hänvända sig till de ungas frivillighet. Nödiga åtgärder böra ock vidtagas, att gudstjänster, afsedda för ungdomen, må med afseende på form och rum blifva för densamma så inbjudande och ändamålsenliga som möjligt. Från den synpunkten måste det anses för en god anordning, att äfven särskilda skolgudstjänster komma till stånd vare sig i kyrkan eller i skolans bönesal, såsom ju ock å en del ställen sedan länge praktiserats. Men äfven detta inberäknadt blir väl ändock det religiösa tillståndet ej bättre än att här kommer att erfordras något yttre tvång. Bäst skulle sådant tvång onekligen göra sig gällande, om det komme i form af goda föredömen icke allenast från föräldrar utan jämväl från läroverkens lärare. Sådana föredömen skulle onekligen för ifrågavarande ändamål vara tjänligare än någon gudstjänstparagraf, och det är endast såsom ett supplement till här och där i berörda hänseende befintlig brist man har att anse den föreskrift, som fortfarande bör lämnas genom läroverksstadgan.

I detta sammanhang vill utskottet slutligen erinra, att då omskrifna 21 § stadgar såsom regel, att lärjungarne skola hvarje sön- och högtids-

dag bevista högmässogudstjänsten, så har denna del redan beaktats af senast tillsatta läroverkskommittén, hvilken i sitt förslag till läroverksstadga låtit paragrafen framträda under följande ordalag: »Lärjunge beviste, under tillsyn af en eller flere lärare, högmässogudstjänsten så ofta och i den ordning, eforus på rektors förslag bestämmer; dock äge rektor, efter pröfning af omständigheterna, meddela lärjunge tillåtelse att vara från gudstjänst frånvarande.» Man kan alltså förvänta, att ändring i nämnda hänseende snart nog kommer till stånd genom behörig åtgärd från Kungl. Maj:ts sida.»

Herrar A. Sterner m. fl. anföra åter i sin ofvanberörda reservation:

»Lämpligheten af den ungdomen i de allmänna läroverken åliggande skyldigheten att söndagligen bevista den allmänna gudstjänsten har ofta af föräldrar och lärare blifvit dragen i tvifvelsmål. Sålunda har det satts i fråga, huruvida en tvångsgudstjänst af den tidsutsträckning och abstrakta art, som denna gudstjänst merendels är, kan verka gagnande för utvecklingen och stärkandet af den religiösa känslan, liksom det också framhållits, huru obilligt det är, att denna ungdom skall vara föremål för en undantagslagstiftning, i det att densamma vid äfventyr af disciplinstraff drifves till kyrkobesök, en åtgärd som går stick i stäf mot vår tids uppfattning af dylika ting. Det har därför blifvit allt mera vanligt vid de allmänna läroverken att anordna s. k. skolgudstjänster hvarannan söndag, hvilka båda på grund af den förkortade ritualen och de efter åhörarnes förståndsutveckling utarbetade predikningarna visat sig mer än väl ersätta de för en mognare religiös ståndpunkt lämpade högmässogudstjänsterna.

Herr Starbäcks motion, som tillkommit under känslan af de olägenheter förstnämnda föräldrade bestämmelser medföra, söker genom en skrifvelse till Kungl. Maj:t utverka en ändring i den riktning ett allt mer gällande bruk i detta afseende visat vara lämpligast.

Utskottets flertal har emellertid, utan att beakta vare sig motionärens tungt vägande skäl eller nästan öfverallt erkänd god praxis, icke kunnat bifalla skrifvelseförslaget i fråga, utan i stället föreslagit åtgärder, som dels måste anses pedagogiskt förkastliga, dels torde stöta på stora svårigheter.»

Första Kammarens utskott finner visserligen en ändring i § 21 af gällande läroverksstadga vara af behöfvat påkallad i syfte att mera än hittills bygga lärjungarnes gudstjänstbesök på frivillighetens grund, liksom

utskottet anser, att särskilda skolgudstjänster, såvidt möjligt, böra anordnas, hvilka genom en förkortad ritual samt predikans lämpande efter skolungdomens behof och förståndsutveckling mera än den nuvarande högmässogudstjänsten kunna vara ägnade att hos den uppväxande ungdomen väcka och underhålla den religiösa känslan.

Såsom af Andra Kammarens utskott påpekats och jämväl Kungl. Maj:t framhållit vid motiveringen af Kungl. Maj:ts beslut om afslag å de af läroverkskollegierna vid allmänna läroverken i Umeå, Hernösand och Malmö gjorda framställningar om dispens från tillämpningen af berörda § 21 i läroverksstadgan, är emellertid frågan om ändring i denna paragraf för närvarande beroende på Kungl. Maj:ts pröfning. I följd häraf och då anledning finnes att antaga, det Kungl. Maj:t vid frågans afgörande kommer att fästa tillbörligt afseende vid de af utskottet här ofvan angifna synpunkter, har utskottet icke funnit det vara behöfligt eller ens lämpligt att Riksdagen nu i skrifvelse till Kungl. Maj:t uttalade sin anslutning till ett bestämdt formuleradt förslag till stadgande i förevarande afseende, utan hemställer,

att Andra Kammarens beslut icke måtte till någon Första Kammarens vidare åtgärd föranleda.

Stockholm den 16 maj 1904.

På utskottets vägnar:

CH. E. von OELREICH.

Reservation:

af herr *Bergström*.

Grefve *Hamilton* har begärt få antecknadt, att han icke deltagit i utskottets behandling af detta ärende.
